

OLAY ÇEVRESİNDE
GELİŐEN METİNLER

ANLATMAYA BAĐLI
METİNLER

MESNEVİ

Divan şiirinde, her beytinin dizeleri kendi arasında uyaklı, aruzun genellikle kısa kalıpları ile yazılan nazım biçimine ve bu biçimde yazılmış yapıtlara **mesnevi** denir.

- İlk olarak 10.yy.da İran edebiyatında ortaya çıkmıştır. Türk edebiyatına girişi 12.yy.da Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig adlı eseriyledir.
- Kutadgu Bilig mesnevi nazım biçimiyle kaleme alınmış hacimli bir siyasetname örneğidir.
- Divan edebiyatında roman ve hikaye gibi türleri olmadığı için mesneviler bir bakıma bu türlerin yerini tutmuştur.
- Aynı şair tarafından yazılmış beş mesneviye "**Hamse**" adı verilir. Hamse sahibi olmak bir itibar kaynağıdır.

Konularına Göre Mesneviler

1. Bir kentin güzelliklerini anlatan mesnevilere **şehrengiz** denir.
2. Savaş ve kahramanlık konularını işleyen mesnevileri **gazavatname** denir.
3. **Ahlaksal ve öğretici mesneviler:** Şeyhi - Harname / Nabi Hayriye
4. **Mizahi mesneviler**
5. **Aşk mesnevileri:** Fuzuli - Leyla ile Mecnun
6. **Dini mesneviler:** Süleyman Çelebi - Mevlid / Mevlana'nın Mesnevi'si

ROMAN

Gerçek yada gerçeğe yakın tasarlanmış olayların kişi, zaman ve mekan unsurlarıyla anlatıldığı uzun sanatsal yapıtlardır.

- Türkçe'ye Fransızca'dan geçmiştir.
- Türk edebiyatında Roman Tanzimat'la birlikte görülmüştür.
- Bu döneme kadar romanın yerini destan, masal, mesnevi ve halk hikayeleri gibi anlatı türleri almıştır.

1. Aksiyon Romanları:

- Olay unsurunu ön plana çıkaran romanlardır.
- İki çeşidi vardır: Polisiye roman, macera romanı

2. Psikolojik Roman:

- Kişi unsuruna ön plana çıkaran romanlardır.
- Dış dünyadan çok kişi ve iç dünyayı esas alır.
- Dış dünyaya kişinin iç dünyası ile ilgisi oranında yer verilir
- Karakter romanı, şuuraltı romanı, biyografik roman...

3. Sosyal Romanlar:

- Kişi ve çevre unsurlarını anlatan romanlardır.
- Bu romanlar bir çağı yansıtabilir, bir bölgeyi töreleri ile birlikte ele alabilir
- Töre romanı, tarihi roman

4. Düşünce Romanları:

- Kişi unsurunu düşünce yapısı ve dünya görüşü bakımından ön plana çıkaran romanlardır.
- Bu romanlar daha çok birtakım görüşlerin savunulması, tartışılması ya da çürütülmesi gayesiyle yazılmaktadır.
- Bu tür romanlara tezli romanlarda denilmektedir.

5. **Fantastik Romanlar:** Hayal gücüne dayanan romanlardır. 19. yüzyılda bilimlerin gelişmesi ile yaygınlık kazanmıştır.

6. **Egzotik Romanlar:** Uzak, yabancı ülkeleri tanıtmak gayesiyle yazılan romanlardır.

7. **Gotik Romanlar:** Karanlık, korkutucu bir ortamda geçen kanlı, şeytani, büyülü olayları konu alan romanlardır.
Mary Shelley - Frankenstein, Bram Stoker - Dracula

8. **Tarihi Roman:** Konularını tarihten ya da tarihi bir şahsiyetin yaşamından alan romanlardır.

9. **Pikaresk Romanlar:** Çoğunlukla ahlaksız, rezil bir kahramanın başıboş gezginlik yaşamında yaşadığı olayları, rahat bir üslupla anlatan romanlardır

- a) **Romantik Roman:** Duygu, hayal ve izlenimlerin ön planda olduğu romanlardır.
- b) **Realist Roman:** Gerçek olayların gözlem gücüne dayanılarak yazılan romanlardır.
- c) **Natüralist Roman:** Realist sanatçıların gözlem metodunu daha da ileri götürerek bilimsel deney yöntemini romana uygulayan roman anlayışıdır.
- d) **Modern Roman:** 20.yüzyılın başlarında romanın geleneksel temel yapısı olan olay örgüsü, zaman, mekan, kahraman gibi öğelerinin değiştirilmesi ile ortaya çıkan yeni bir biçim anlayışının ürünüdür.
- Geleneksel roman dışa dönük bir özelliğe sahipken modern roman içe dönüktür. Bireyin iç dünyasına, ruhuna, bilinçaltına eğilir.
  - Öykülemeye diyalog ve hikaye etme yerine bilinç akışını kullanır.
  - Bu roman anlayışının ortaya çıkışında Sigmund Freud ve psikanalizin büyük etkisi vardır.
- e) **Postmodern Roman:** Modernizmin temel dayanaklarını reddeden, geleneksel sanat ve estetik değerlere karşı çıkan, çeşitlilik ve çoğulculuktan yana olan roman anlayışıdır.
- Gerçek olanla kurmaca olan bir aradadır.
  - Olay örgüsünden çok olay ya da olayların ön plana çıkması söz konusudur.
  - Metin, her okumada yeniden değerlendirmeye açıktır.
  - Belli bir üslubu yoktur, dilin kullanılış biçimlerini reddeder.
  - Okuyucudan beklenen, sanatçının eserine dahil olup kendi yorumunu kendisi yapmasıdır.

1. MASAL

Tümüyle hayal gücünün ürünü, gerçekle ilgisi bulunmayan, inandırıcı olma yolunda bir kaygı taşımayan kısa hikayelerdir.

- Yer ve zaman belli değildir.
- Kahramanlar sıradan olabildiği gibi gerçeküstü yaratıklar da olabilir.
- İyiler hep iyi, kötüler hep kötüdür. İyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır.
- Eğitcilik esastır. Evrensel konular işlenir.
- Anlatımda genellikle öğrenilen geçmiş zaman kullanılır.

Masal Türünün Önemli Eserleri:

- Binbir Gece Masalları (Doğu Masalı)
- Grimm Kardeşlerin masalları (Alman edebiyatı)
- Andersen masalları (Danimarka edebiyatı)
- Perrault masalları (Fransız edebiyatı)

HIKÂYE

Gerçek ya da gerçeğe yakın tasarlanmış kişi, zaman ve mekan unsurlarıyla anlatıldığı kısa bir yazın türüdür.

- Genellikle tek bir olayı ya da durumu; kişi, zaman ve mekan unsurlarıyla birleştirerek anlatmaya dayanır.
- Şahıs kadrosu, romana göre daha sınırlıdır, bazı öykülerde tek bir şahıs vardır. Kişiler bütün karakter özellikleriyle değil de tek yönlü olarak verilir.
- Olayların anlatımında ve mekanın tasvirinde detaylara inilmez bu nedenle romana göre daha kısadır.
- Hikayelerdeki zaman dilimi kısa olup bazı hilyelerde bir "an" anlatılır.

Hikâyede Plan

- **Serim:** Hikâyenin giriş bölümüdür. Bu bölümde olayın geçtiği çevre, kişiler tanıtılıp olaya girilir.
- **Düğüm:** Hikâyenin bütün yönleriyle anlatıldığı en geniş bölümdür.
- **Çözüm:** Hikâyenin sonuç bölümü olup merakın bir sonuca bağlanıp giderildiği bölümdür.

HİKÂYE TÜRLERİ

1. Olay (Klasik, Vak'a) Hikâyesi (Maupassant tarzı hikâye):

- Bir olayı ele alarak serim, düğüm, çözüm planıyla anlatıp bir sonuca bağlayan öykülerdir.
- Gözlem ve merak unsuru bu hikâyelerde ön plandadır.
- Türk edebiyatında bu türün en önemli temsilcisi Ömer Seyfettin'dir.

2. Durum (Kesit) Hikâyesi (Çehov tarzı hikâye):

- Bir olayı değil günlük yaşamın herhangi bir kesitini ele alıp anlatan hikayelerdir.
- Serim, düğüm, çözüm planına uyulmaz.
- Merak ve heyecandan çok duygu ve hayalleri yer verilir.
- Belli bir sonucu da yoktur.
- Türk edebiyatında bu türün en önemli temsilcileri: Sait Faik Abasıyanık ve Memduh Şevket Esendal'dır.

3. Modern Hikâye:

- İnsanların her gün gördükleri fakat düşünemedikleri bazı durumların gerisindeki gerçekleri hayaller ve birtakım olağanüstülükler ile gösteren hikayelerdir.
- Genellikle büyük şehirlerdeki yozlaşmış tipleri, sosyal ve toplumsal bozuklukları, yer yer alay katarak, irdeler biçimde gözler seren hikayedir.
- Bu anlayışın en güçlü temsilcisi Franz Kafka'dır. Türk edebiyatındaki ilk temsilcisi Haldun Taner'dir.

MANZUM HİKÂYE:

Nazım şekilde yazılan hikâyelere **manzum hikâye** denir.

- Hikâyede bulunan bütün özellikler manzum hikâyede de bulunur.
- Şair ya bir olayı anlatırken da bir öğüt verme çabası güder.
- Her olay işlenebilir. Genellikle toplumu ilgilendiren olaylar işlenir.
- Daha çok ders veren, eğitici, öğretici, etkileyici konular seçilir.
- Ölçü ve uyağa dikkat edilir.
- Anlam bir sonraki dizelerde devam eder.
- Karşılıklı konuşmalara yer verilir.
- Bu nazım şekli edebiyatımıza Tanzimat Dönemi'nden sonra girmiştir.

HALK HİKÂYESİ:

Destandan modern hikâyeye geçişi sağlayan anonim eserlerdir.

- Saz şairleri nazım - nesir karışık olarak anlatmıştır. Tasvir ve olay örgü nesirle, Duygu yoğunluğuna sahip kısımlar nazım olarak anlatılır.
- Kahramanlıktan çok aşk maceralarına yer verir. Zaman zaman dini konular da işlenmiştir.
- Hikayelerin özel anlatıcıları olan âşıklar, saz eşliğinde olayları taktikle süsleyerek anlatır.
- Bazen birkaç gün sürebilen bu hikayelerin anlatıldığı mekân ise köy odası veya kahvehanelerdir.
- Halk hikayelerinde şiir, müzik, hikâye ve oyun iç içedir.
- Destandan halk hikayesine geçişin ilk örneği "Dede Korkut Hikayeleri" kabul edilir.

DESTAN:

Milleti derinden etkileyen tarihî ve sosyal olayları anlatan manzum ve mensur, edebî eserlerdir.

- Anonimdirler.
- Genellikle manzumurlar. Az olmakla birlikte nazım - nesir karışık olan destanlar da vardır.
- Olağan ve olağanüstü olaylar iç içedir.
- Destan kahramanları olağanüstü özelliklere sahiptir.
- Genellikle yiğitlik, aşk, dostluk, ölüm ve yurt sevgisi gibi temalar işlenmiştir.

Destanlar üç aşamada oluşur:

1. **Doğuş (Çekirdek):** Milletin hayatını derinden etkileyen bir olayın yaşanması ya da idealize edilmiş bir kahramanın ortaya çıkması.
2. **Yayıma:** Söz konusu olan ya da kahramanın uzun zaman dilimi içinde kuşaktan kuşağa anlatılarak halkın ortak ürünü haline gelmesi.
3. **Derleme:** Sözlü gelenekte yaşayan destanın güçlü bir şair tarafından bir bütün halinde derlenip manzum olarak yazıya geçirilmesi.

!!! Derleyici şair, destanın yazarı değil sadece anlatılagelen olayları toplayıp bir araya getiren kişidir.

Destanlar iki gruba ayrılır:

1. **Doğal Destan:** Doğuş, yayılma ve derleme aşamalarını tamamlayıp bir şair tarafından yazıya geçirilen anonim destanlardır.
2. **Yapay Destan:** Herhangi bir tarihi olayın, bir şair tarafından destan kurallarına uygun olarak manzum biçimde yazılması ile oluşan destanlardır.

FABL

Kahramanları bitki ve hayvanlardan seçilen başında ve sonunda öğüt veren manzum ya da mensur biçimde oluşturulmuş hikayelerdir.

- Bitki ve hayvanlar aracılığıyla aslında insanlar anlatılmış olur.
- Sonunda mutlaka "kıssadan hisse" dediğimiz bir ahlak dersi verilir.
- Manzum ve öğüt verici olduğundan didaktik şiir örnekleridir.
- Teşhis ve intak sanatlarından yararlanır.
- Bu türde hikayede olduğu gibi serim, düğüm, çözüm bölümleri bulunur.
- Mekan genellikle orman ve köy ortamıdır.
- Fablların en eski örnekleri, Beydeba'nın "Kelile ve Dimne"si, Aisopos'un "Masalları" dır.
- Batı edebiyatında bu türün en önemli temsilcisi La Fontaine'ndir.
- Türk edebiyatında fabl türünü andıran ilk yapıt Şeyhi'nin "Harname" adlı mesnevisidir. Batılı anlamdaki ilk fabl örneklerini edebiyatımızda Şinasi yazmıştır.